

Pod podpatkem generalissima

Akademie věd
České republiky

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV
AV ČR PRAHA

věda

kolem
nás

prostory
společné
paměti

131

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., je spolu s Archeologickým ústavem AV ČR, Brno, v. v. i., podle platné památkové legislativy odborným garantem a koordinátorem archeologického výzkumu a archeologické památkové péče v České republice. Především je ale veřejnou výzkumnou institucí a jako takový se zabývá zejména primárním oborovým výzkumem. Je též nositelem celé řady výzkumných projektů z oblasti aplikovaného výzkumu, podílí se na provozu klíčových oborových informačních infrastruktur (velká výzkumná infrastruktura *Archeologický informační systém ČR*), vydává vysoce hodnocená oborová periodika (*Památky archeologické*, *Archeologické rozhledy*), spravuje nejrozsáhlejší oborovou knihovnu v republice, ale průběžně realizuje i celou řadu aktivit zaměřených na popularizaci archeologického a památkového dědictví. Odborná oddělení ústavu jsou orientována na archeologii pravěku, archeologii středověku a archeologii krajiny a informační zdroje, cenné mezioborové přesahy a z nich plynoucí vysoce hodnocené vědecké výstupy přináší oddělení přírodních věd a archeometrie. Ústav každoročně realizuje i několik desítek záchranných archeologických výzkumů (v posledních letech např. silniční obchvat Slaného), jež má v kompetenci oddělení terénní archeologie. Pracoviště se zabývá i komplexní archeologickou památkovou péčí o stěžejní archeologické lokality, jako je Pražský hrad či Vyšehrad.

ŘEŠENÉ PROJEKTY

Bio-kulturní interakce Eurasie a Afriky

Praemium Academiae 2022, AV ČR, řešitel V. Černý

Cílem projektu je zmapovat bio-kulturní interakce v oblastech kontaktních zón větších civilizačních okruhů. Záměr se soustředí do oblasti Arabského poloostrova a Sahelu, kde dochází ke dvěma typům kontaktů – na makroúrovni se zde stýkají eurasijské a subsaharské civilizace a na mikroúrovni zde máme možnost studovat dopady různých subsistenčních strategií.

Tvůrci doby bronzové. Počátky doby bronzové v Evropě z pohledu nejmodernějších přírodovědných analýz antropologického materiálu a archeologických nálezů

Praemium Academiae 2019, AV ČR, řešitel M. Erné

Projekt se věnuje poznání proměn genetických profilů populací (střední) Evropy mezi neolitem a dobou bronzovou včetně (ca 5400–800 př. n. l.), a to v úzké spolupráci s prestižními zahraničními institucemi. Blíže se věnuje archeologickému výzkumu několika klíčových lokalit, jako je sídliště Hosty v jižních Čechách a největší český depot ze starší doby bronzové, nalezený v Tursku u Prahy.

Výzva: archeologie historicky blízkých období

Fenoménu archeologie (jenž zdaleka nemá jen svou akademickou rovinu) lze charakterizovat jako úsilí moderní společnosti porozumět hmotným pozůstatkům minulosti, které nás obklopují. Ve svých počátcích se obor orientoval zejména na fascinující svět starověku, ale na přelomu 18. a 19. století projevil učenci zájem i o památky z oblastí ležících v antických časech v barbarské části Evropy. S vlnou nacionálních hnutí 19. století se důležitým tématem archeologického studia stalo i poznávání počátků evropských národů, které písemné prameny přibližují často jen mlhavě. V české archeologii se tak ustavila dichotomie pravěké a (proto)historické, prakticky tehdy slovanské archeologie, přetrvávající hluboko do 20. století.

Od počátku šedesátých let se zájem archeologů historických období rozšířil i na problematiku vrcholného a pozdního středověku, čímž se zformovala středověká archeologie. Pro tu je v Čechách charakteristická dominantní orientace na otázky vycházející z historiografického bádání. Výhodou tohoto konceptu je vysoká četnost propojení v rámci zastřešující supra-disciplíny, tedy *medievalistiky*, komplexního mezioborového studia středověku. Druhou stranou téže mince je pak ovšem i určitá nesamostatnost středověké archeologie při definování výzkumných otázek (středověká archeologie tak má mnohdy charakter jakéhosi doplňkového studia), čímž jsou dostupné prameny podvědomě tříděny na závažné, tedy vztahující se k otázkám řešeným v rámci medievalistické platformy, a banální, které takovou tematizaci postrádají. Naplno se tento problém projevuje v rámci tzv. *postmedievalní archeologie*, která byla z archeologie středověku odvozena v osmdesátých letech; celá řada témat, k nimž se středověká archeologie vyjadřuje v rámci medievalistické diskuse, je zde pokryta jinými prameny do té míry, že historiografie a další obory již na doplňujícím studiu hmotných pramenů nemají srovnatelný zájem. Dochází tak k paradoxnímu jevu. Například pro období počátků slovanského osídlení Čech, kdy byla komplexita tehdejší společnosti relativně nízká, je její archeologické studium víceméně úplně a snaží se pokrývat veškeré myslitelné aspekty, jako je demografie, sociální stratifikace, ekonomika aj. Naopak pro období průmyslové revoluce, kdy se společnost a její vnitřní vztahy staly násobně složitějšími, dochází k zúžení spektra otázek postmedievalní archeologie v zásadě na pozitivistické třídění vybraných kategorií artefaktů a v žádném případě nelze hovořit o směřování k svěbytné a pokud možno úplné archeologické konceptualizaci společnosti raného industriálního období.

Nastíněný přístup vážným způsobem ovlivňuje pohled odborné i laické veřejnosti na studium hmotných pozůstatků z nejmladších historických období, tj. pokročilého 19. a 20. století. Ještě po roce 2000 v této otázce naprosto prevažovalo přesvědčení, že snaha o jejich archeologické studium je v lepším případě pošetilé směřování ke zcela banálním výsledkům, v horším případě sofistikované plýtvání oborovými kapacitami a dostupnými prostředky. Podobné předsudky, které ve své podstatě zpochybňují obecnou platnost archeologické teorie a metody (a tím pádem i její vědecký základ vůbec), nebyly doposud zcela překonány. Postupně však dochází k proměně přístupu, a to pod vlivem výrazných výsledků dosažených v zahraničí, výstupů pilotních projektů realizovaných v Čechách, ale třeba i (v jádru smutného, ale zároveň fascinujícího) zjištění, že artefakty, které spoluvytvářely realitu krizových momentů vývoje moderní společnosti (světové války, holokaust, stalinský teror

aj.) dovedou převzít úlohu autentických svědků v situaci, kdy jejich přímí pamětníci odcházejí.

V rámci akademické archeologie lze přínos studia moderních období spatřovat ve třech navzájem provázaných rovinách:

- Dotváří úplné (perfektní) hranice archeologie jako emancipovaného a svébytného vědního oboru. V širším rámci historických věd se tak stává uceleným i studium hmotných pramenů obecně, jehož absence by pro starší období byla nemyslitelná. Úsilím o konceptualizaci moderních artefaktů v rámci archeologie a šířeji historické vědy se otvírá cesta k širokému spektru dosud nevyužívaných, svérázných a autentických pramenů.
- Archeologické studium moderních artefaktů má potenciál překročit rámec historických věd a hledat uplatnění v širším společenskovědním prostoru. Klíčový je v tomto případě diskurz *contemporary archaeology*, rozšířený zejména v anglo-americkém světě, který usiluje o aplikaci archeologického poznávacího postupu v rámci např. sociologických, kulturně-antropologických či například ekonomických výzkumů (sub)recentní společnosti. Archeologie zde může přinášet výrazně objektivnější výzkumná data, než jaká lze získat např. metodou dotazníkových šetření při studiu fenoménů, jako jsou konzum, nakládání s odpadem či nejružnější sociálně patologické jevy.
- Archeologický výzkum (sub)recentních artefaktů a jejich funkčních struktur, jejichž významy a funkce jsou badateli známy prostřednictvím autopsie, lze pokládat za formu experimentu, který může prospět archeologii starších období. Tímto způsobem lze testovat správnost a přiměřenost interpretačních modelů vztahujících se například k identifikaci společenských skupin na základě jejich materiálního projevu, strategií nakládání se sídlištním odpadem nebo procesům přeměny úseků živé kultury v archeologizované struktury.

Archeologie moderní společnosti ovšem má přínos i v dalších archeologických odvětvích. Z hlediska památkové archeologie vytváří konceptualizaci (sub)recentních nálezových situací, které jsou každodenně odkrývány v rámci záchranných archeologických výzkumů. Jejich správné vyhodnocení může vést k záchraně kulturně-historicky cenných památek, které by jinak jako zdánlivě banální mohly uniknout pozornosti. V rámci veřejné archeologie představují výsledky archeologie moderní společnosti vysoce atraktivní látku, kterou lze využít k oslovení široké veřejnosti a její edukaci o nedávných (a proto aktuálních) úsecích minulosti naší společnosti i k názornému výkladu poznávacích možností i limitů archeologie jako takové.

Téma: archeologie nucené práce

Nejvlivnějším diskurzem v rámci střeoevropské archeologie moderní společnosti jsou v současné době tzv. *dark modernities*, které tematizují temné fenomény moderní doby, jako jsou internace a perzekuce jednotlivců i celých skupin obyvatelstva, válečné zločiny či právě nucená práce. Za nucenou je zpravidla pokládána taková práce, která neslouží prospěchu toho, kdo ji vykonává, a zpravidla je proto spojena s násilným vymáháním. V rámci hmotných pramenů se proto projevuje prostřednictvím specifických sídelních areálů (případně i souvisejícími pohřebišti) zpravidla ve vztahu se strategickými podniky či stavbami. Z hlediska materiální

reality, kterou v těchto areálech pozorujeme, je zřejmé vytržení přítomných komunit z běžných sociálních vazeb. Svědčí o tom například doklady ohrazení a střežení, kasárenský způsob života a nivelizace materiální (a tedy sociální) úrovně jednotlivce, zpravidla na velice nízké úrovni.

Charakteristický tábor nucené práce (pokud vznikl jako účelová struktura – využívány byly samozřejmě i starší objekty a areály, např. školní budovy či hostince) se tak zpravidla nachází v místech bez předchozí sídelní tradice a v bezprostřední blízkosti důlního závodu, továrny či inženýrského díla, pro které poskytuje pracovní sílu. Zástavba bývá prostorově sevřená a často obvodová, aby vzniklo centrální prostranství (*Appellplatz*) i perimetr, který je možno snadno střežit. Obligátními objekty v rámci areálu bývají stavby určené pro hromadné ubytování a stravování osob, skladové prostory a hygienická zařízení (sprchy, latríny). Velmi často jsou přítomny administrativní budovy (služící někdy i jako ubytování strážních oddílů) a dílny sloužící k opravám nástrojů a náradí. Fakultativně se mohou vyskytovat další budovy a zařízení, které dokreslují životní podmínky v táboře: archeologie tak může zkoumat např. odšívovací stanice, strážnice, oplocení a postřelované pásy, kotce služebních psů nebo suterénní prostory, které je možno spojovat s výkonem kázeňských trestů (*korekce*). Budovy v pracovních táborech bývají provedené jako maximálně účelové, často typové dočasné stavby, jejichž standard provedení je velice nízký; časté jsou doklady ještě úspornějšího provedení, než jaké předpokládala stavební dokumentace. Obvyklé jsou doklady inženýrských sítí (elektřina, vodovod, splašková kanalizace) a managementu srážkové vody, který je v případě koncentrace značného množství osob na malé ploše naprostou nezbytností.

Movité nálezy z areálu pracovních lágrů lze členit do dvou základních kategorií: ztrátové předměty a deponie odpadu. Mezi ztrátovými předměty jsou interpretačně nejzávažnější předměty pomáhající definovat komunitní příslušnost svých majitelů, tedy například identifikační známky, distinkce, knoflíky či etnicky specifické ozdoby. Materialitu světa internovaných dokreslují drobné předměty denní potřeby (brýle, hřebeny), zvláštní kategorií jsou vlastní uměleckořemeslné výrobky coby specifický druh tzv. zákopového umění. V rámci sídlištního odpadu lze pozorovat významné rozdíly v životním standardu jednotlivých skupin zadržovaných, který se může lišit například v užívání stolního skla a porcelánu, kvalitě konzumovaného masa, v přístupu k alkoholickým nápojům či v možnosti zaslání balíčku od rodin zadržovaných. Výmluvná je opakující se přítomnost kožních krémů a obalů od léčiv, která svědčí o namáhavé práci a špatném zdravotním stavu nuceně pracujících.

V Čechách byl prvním archeologicky zkoumaným pracovním táborem druhoválečný zajatecký lágr při zaniklém důlním závodu Sauersack (dnes Rolava) na Sokolovsku, tento primát náleží v rámci Čech badatelskému kolektivu složenému z pracovníků Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i., v Praze a studentů Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Významným způsobem k tématu archeologie nucené práce přispěl v posledních letech výzkumný tým P. Vařeky působící na katedře archeologie Západočeské univerzity v Plzni, který v rámci mezinárodního projektu *Accessing Campscapes* zkoumal areály uranových pracovních táborů na Jáchymovsku a provedl společensky zřejmě nejzávažnější výzkum tohoto druhu v prostoru tábora i pohřebiště obětí holokaustu Romů a Sintů v Letech u Písku. Díky této úspěšné konceptualizaci se areály související s nucenou prací

stávají v posledních letech předmětem i záchranných archeologických výzkumů. Nejrozsáhlejší z nich provedl ARÚ AV ČR v Praze na jaře roku 2021 v pražských Letenských sadech a jeho bližší charakteristika je obsahem následujících statí.

Úkol: záchranný archeologický výzkum v Letenských sadech

Potřeba záchranného archeologického výzkumu byla vyvolána záměrem Magistrátu hl. m. Prahy vybudovat v jihozápadní části Letenských sadů, v prostoru mezi Kramářovou vilou, Hanavským pavilonem a fundamentem pomníku J. V. Stalina, vodní plochu, která má za úkol zlepšit klima v pražském centru a sloužit k rekreačním

Obr. 1 Státní úkol. Klement Gottwald osobně studuje soutěžní architektonické návrhy na ztvárnění Stalinova pražského monumentu; 20. prosinec 1949 (© ČTK / Rublič Jiří)

aktivitám návštěvníků parku. Realizace výzkumu se na základě dlouhodobého partnerství a spolupráce ujal ARÚ AV ČR v Praze a v jeho rámci oddělení historické archeologie. To se dlouhodobě zabývá vývojem této části pražského městského jádra (zejména s ohledem na archeologii Pražského hradu) a zaměřuje se v prostoru pražského levobřeží i na záchranné akce související s novověkým opevněním Prahy, jehož polní doplňky se mohly v prostoru zkoumané plochy vyskytovat (přítomnost jejich reliktnů se posléze nepodařilo prokázat). Výzkum provedli Jan Hasil jako vedoucí výzkumu, Ivana Hrušková jako asistentka pro evidenci a zpracování nálezů, Daniel Pilař jako asistent pro výkopové a dokumentační práce a Petr

Obr. 2 Překotná výstavba. Tabule oznamující veřejnosti přípravu k položení základních kamenů pomníku při příležitosti Stalínových 71. narozenin v prosinci roku 1949; v této době ještě nebylo rozhodnuto o výtvarném řešení, stavební podobě ani přesném umístění monumentu. V pozadí lze vidět jiné stavební provizorium přímo v prostoru budoucího fundamentu, které náleželo Stavebnímu podniku hlavního města Prahy; 14. prosinec 1949 (© ČTK / Mucha Josef)

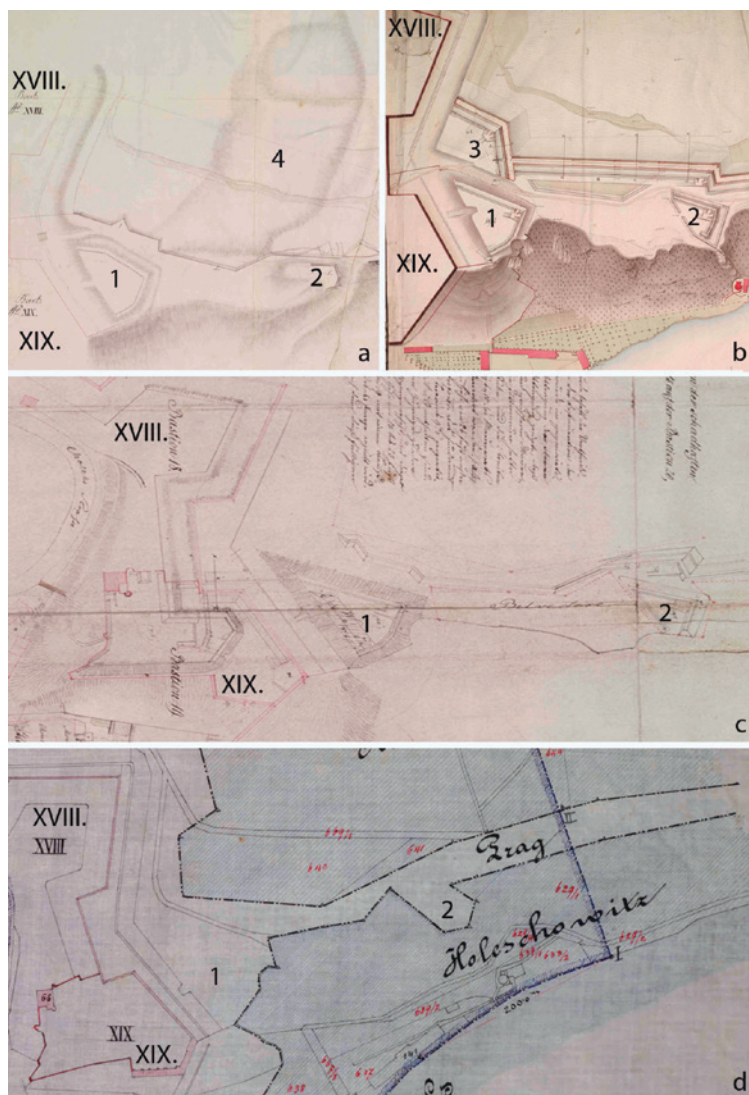

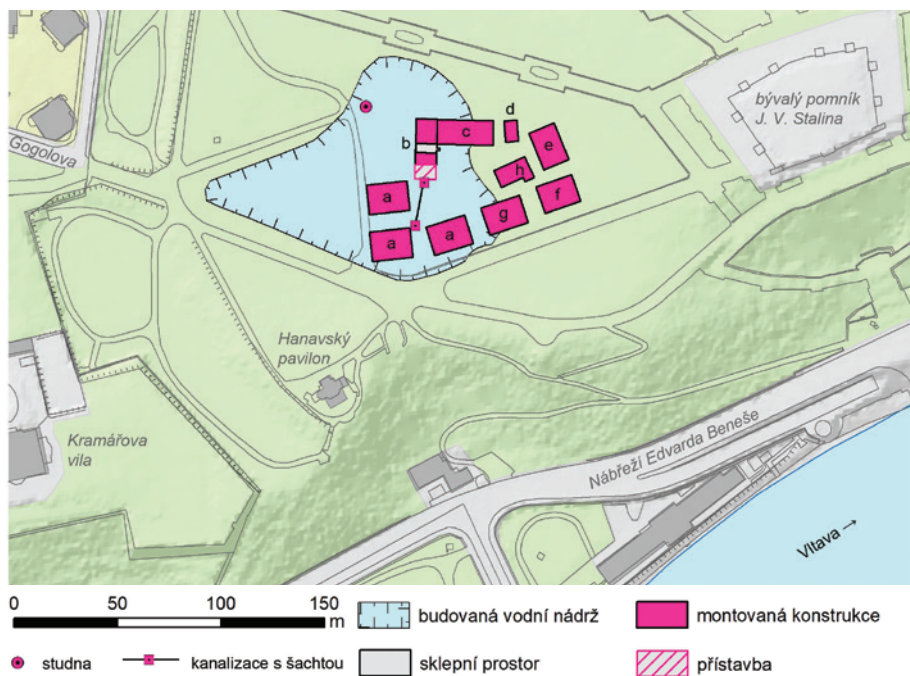
Obr. 3 Čerstvě dokončená vodní nádrž v jihozápadní části Letenských sadů; jaro 2023 (foto J. Hasil)

Hasil (pracoviště Národního památkového ústavu v Ústí nad Labem) jako asistent pro fotogrammetrickou dokumentaci. Na realizaci výzkumu se dále podíleli geolog Jan Zavřel, osteolog René Kyselý a geofyzik Jakub Štainbruch (společnost INSET) Zahájení terénních prací předcházela v průběhu zimy 2020/2021 důkladná příprava zahrnující především zevrubnou rešerši literatury a archivních materiálů a geofyzikální prospekci.

Cílem archivní rešerše bylo získat maximální množství informací o geologickém a geomorfologickém vývoji zkoumané plochy a dále o veškerých minulých lidských aktivitách v jejím rámci i bezprostředním okolí. Vzhledem k tomu, že Letenská pláň je tvořena písčitými horizonty Pravltavy a vlastním středem zkoumané plochy procházela skalnatá strž, v níž pramenil potok odtékající severním směrem k Bubenči, není možno pokládat sledované území za sídelně výhodné. Pravěké ani středověké sídelní aktivity zde doposud známy nebyly a následně je neodhalil ani záchranný archeologický výzkum. Nejstarší lidské aktivity při hraně letenské plošiny tak souvisely s vinicemi vysazenými ve vrcholném středověku, které byly v majetku pražských měšťanů i církevních institucí, a s těžbou ordovické břidlice, z níž je postavena celá řada budov středověké Prahy. Dějiny „vstoupily“ na Letnou teprve v novověkém období s armádou pruského krále Fridricha II. Velikého, který v roce 1744 postavil baterie na Vítkov a právě na letenskou hranu, dělostřelbou zapálil severní část pražského Nového Města a Prahu následně dobyl. Od té doby byla letenská pláň od Mariánské bašty až po Bubny kryta kordonem polních opevnění, aktivovaných a rekonstruovaných s každým konfliktem, při kterém habsburské monarchii hrozilo, že by operace mohly probíhat ve středních Čechách. Počátky této opevňovací linie můžeme klást již před rok 1757, neboť tohoto roku pruská vojska opět ostřelovala pražské souměstí, úspěšný manévř z roku 1744 však již nezopakovala. Naposledy byla tato opevnění připravena k obraně v době 5. a 6. koaliční války proti napoleonské Francii, tehdejší tažení se však Prahy nakonec nedotkla. Je pravděpodobné, že naposledy zahřměla děla z Letné o svatodušních bouřích v létě 1848.

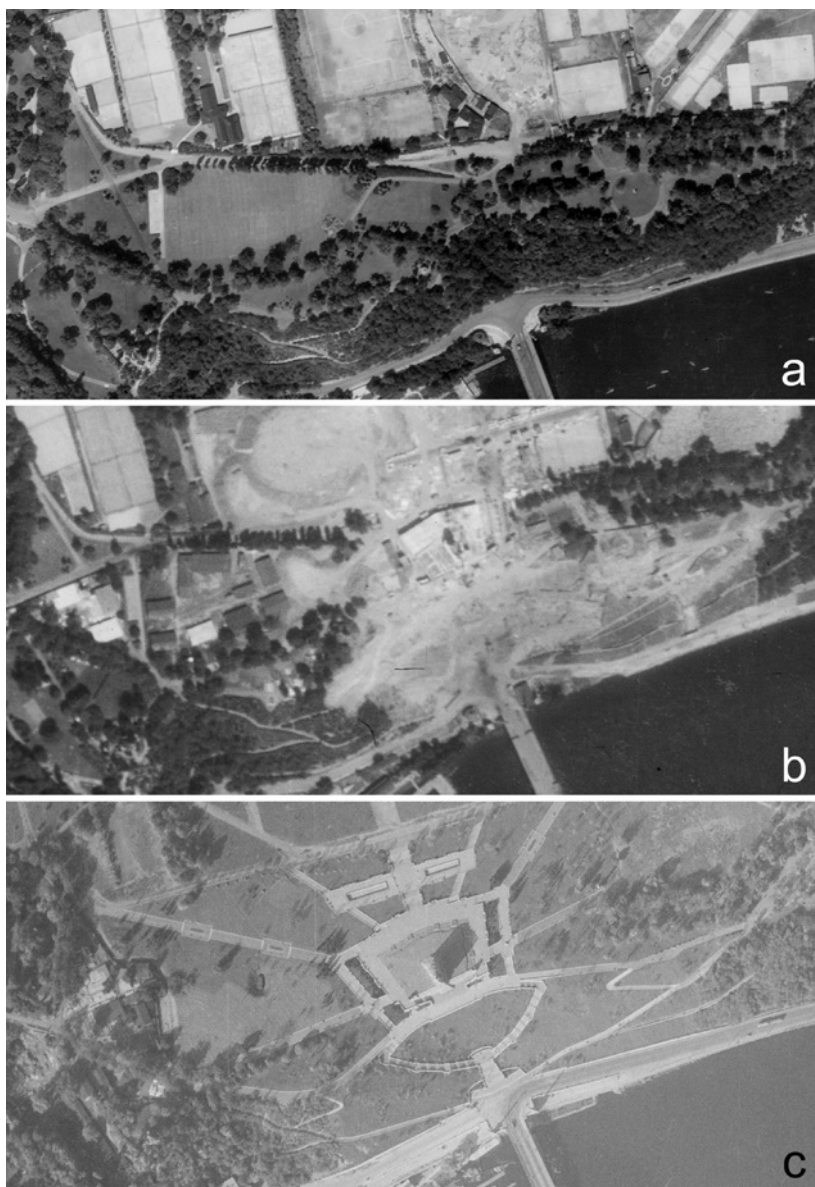

Obr. 4 Proměny fortifikací v prostoru zájmové plochy v průběhu 19. století podle dobových plánů a výkresů pražského ženijního ředitelství: a – stav po roce 1779; b – projekt rozšíření opevňovacích objektů z roku 1814; c – nejmladší známý výkres letenských polních fortifikací před jejich likvidací z roku 1850; odraz zrušené fortifikace v parcelní síti Hradčan a Holešovic na územním plánu z roku 1886, který naznačuje, že plán z roku 1814 nebyl realizován. 1 – ravelin pod dnešním Hanavským pavilonem; 2 – reduta v místech současné vyhlídky na Staré Město; 3 – projektovaný ravelin před kurtinou v ose dnešní Gogolovy ulice; 4 – zaniklá strž, prameniště bubenečského potoka; XVIII. – 18. (malostranský) bastion sv. Tomáše; XIX. – 19. (malostranský) bastion sv. Máří Magdaleny, tzv. Mariánská bašta (Vojenský ústřední archiv Praha, Sběrka plánů opevnění a jiných vojenských objektů v Praze a okolí 1680–1954, sign. I 2 16; I 2 17; I 2 27; I 2 33)

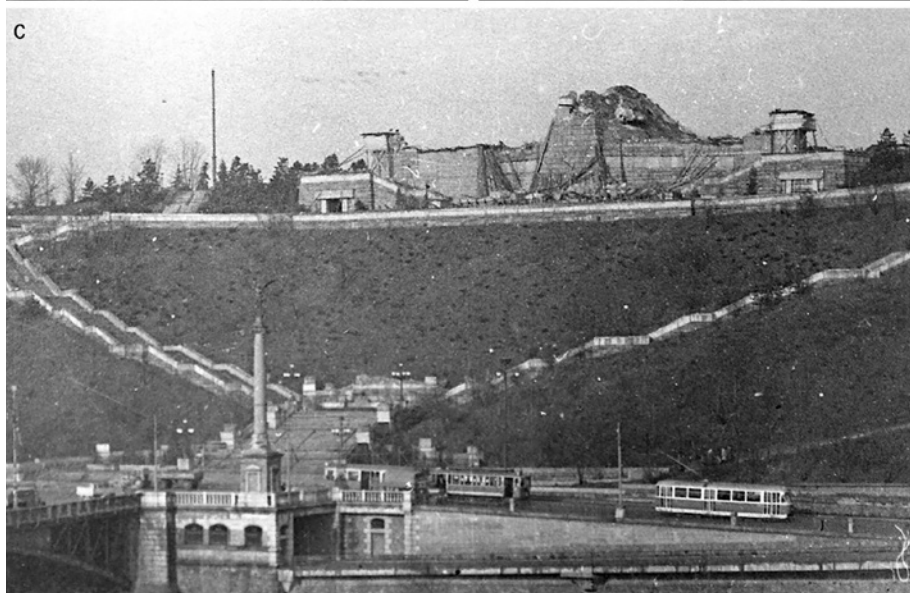

Obr. 5 Prostorová situace archeologického výzkumu roku 2021 a přehled budov pracovního tábora podle archivní rešerše a výsledků exkavace: a – obytný barák; b – kuchyně s přístavbou a podsklepeným prostorem; c – jídelna; d – transformátor; e – administrativní budova; f – zámečnická dílna a kovárna; g – šatna; h – umývárna (Mapový podklad ČUZK a IPR hl. m. Prahy)

Pozemky v již nevyužívaném fortifikačním distriktu odkoupil roku 1859 pražský magistrát, který zde vytvořil první parkovou úpravu. Ta vytvářela přirozený předěl mezi pražským městským centrem a vznikajícími sportovišti a dalšími volnočasovými areály v prostoru Letenské pláň. Její podobu zachytila sekvence městských plánů z první poloviny 20. století, jakož i letecké měřické snímky z let 1938 a 1947. Razantní proměny využití zájmové plochy se však ukázaly na snímku z léta 1953. Roku 1949 totiž bylo rozhodnuto o realizaci stěžejního státního úkolu, vybudování monumentu J. V. Stalina na pražské Letné. Letenská pláň měla tímto rozhodnutím ztratit svůj sportovně-rekreační charakter a stát se areálem prezentace úspěchů a síly stalinského režimu, a to nejen jako stanoviště monstrózní sochy sovětského diktátora dominující nad pražským centrem, ale i jako dějiště každoročních vojenských přehlídek. Letecký snímek z roku 1953 tak ukazuje období této přeměny. Na Letné již zmizela sportoviště, provizorní stavby, postavení baterie protiletadlového dělostřelectva z konce války i roku 1949 vyhořelý cirkus Apollo, zřetelné je naopak staveniště pomníku J. V. Stalina s celou řadou pomocných areálů. Jedním z nich je i soubor staveb západně od pomníku, který se následně podařilo ztotožnit s plánovou dokumentací proponovaného ubytování pracovní jednotky, uloženou ve stavebním spisu pomníku J. V. Stalina ve stavebním archivu MČ Praha 7.

Obr. 6 Vývoj zájmové plochy ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století podle leteckých měřických snímků: a - rok 1947 (Letenská pláň v původní parkové úpravě s areály volnočasových a sportovních aktivit); b - rok 1953 (vlevo areál pracovního tábora, vpravo staveniště Stalinova pomníku); c - rok 1957 (dokončený pomník s komplexní parkovou úpravou okolí) (Vojenský kartografický ústav Dobruška, f. Letecké měřické snímky, inv. č. LMSA08.1947.PRAH70.01831; LMSA08.1953.PRAH70.01532; LMSA08.1957.PRAH71.16356)

Obr. 7 Rozebráním a odstěhem Stalinova pomníku vznikl v pražské městské krajině archeologizovaný objekt (tj. takový, který byl zbaven využití) *par excellence* – monumentální schody nikam a piedestal nikoho. Jako každý jiný archeologický artefakt, i Stalinův „sokl“ si uchovává symbolický význam, do té míry silný, že je použitelný nejvýše pro recesistické a hyperbolicke znovuvyužití, jakkoliv zároveň zůstává dominantou pražské městské krajiny; a – železobetonové jádro pomníku zbavené kamenosochařských komponent je připravováno k odstěhu; 1. 10. 1962 (© ČTK); b – odstřel; 28. 10. 1962 (© ČTK); c – po odstěhu (rodinný archiv P. Královcové)

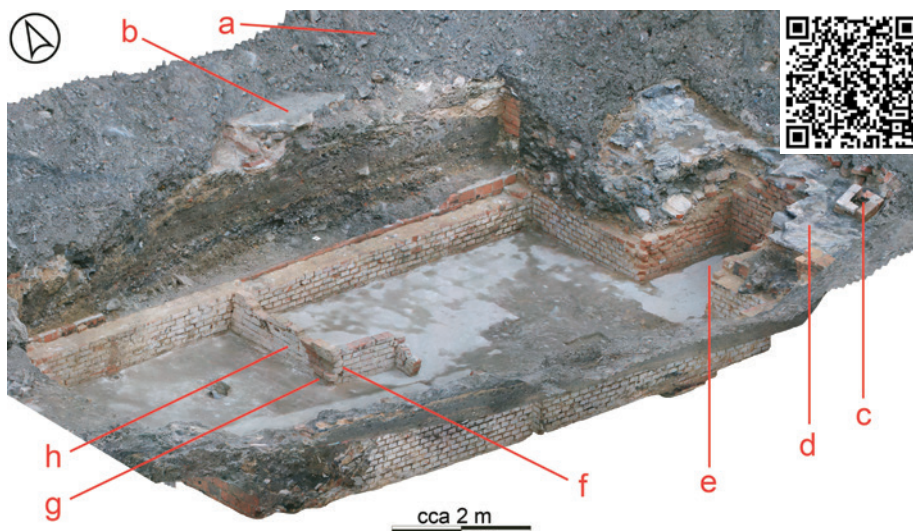
Po formální stránce struktura nese podstatnou část znaků, které archeologie internacním zařízením tohoto druhu připisuje. Jde o soubor dočasných staveb seskupený okolo trojúhelníkového prostranství orientovaného na několik desítek metrů vzdálené staveniště pomníku. Na základě plánové dokumentace bylo možno rozšířit znalosti o areálu o charakteristiku konstrukcí (převážně jednoduché, typové dřevostavby) a především funkční určení jednotlivých objektů. V čele tábora tak stála administrativní budova, v jižní frontě budov se vedle ní nacházela dílna pro údržbu náradí, objekt šaten a sprch a dvojice typových obytných budov normovaných pro 38 osob. Západní frontu tvořil další, identický obytný barák a ponechaný rozvojový prostor pro případnou výstavbu dvojice dalších. V severozápadním nároží areálu se pak nacházela studna. Severní linii zástavby tvořil komplex táborové kuchyně a jídelny, soubor budov uzavírala budova transformátoru. Rozpoznání tohoto areálu představovalo velice překvapivý objev, neboť dosavadní historická či kunsthistorická literatura ke Stalinovu pomníku na základě pramenů, s nimiž zacházela (zejména dokumenty státní komise pro vybudování pomníku a dalších centrálních úřadů), s tímto aspektem výstavby monumentu doposud vůbec nebyla konfrontována. Stejně tak doposud chybí identifikace komunit, které byly na táboře umístěny.

Likvidace areálu proběhla v průběhu roku 1954. Montované konstrukce byly nejspíše rozebrány a odvezeny (podle dosud neověřené hypotézy byly tyto komponenty darovány pražské ZOO pro stavbu první žirafí stáje v Československu), základy staveb byly následně demolovány těžkou technikou. Plocha tábora byla následně překryta navážkou, která průběžně stoupala od západu směrem k východu, tedy ke Stalinovu pomníku, kolem nějž tvoří několik metrů vysokou mohylu. Tyto navážky, spolu s reliktu inženýrských sítí, byly blíže charakterizovány geofyzikálním měřením. Měření metodou elektrického odporového profilování (*Electrical Resistance Tomography*, ERT), georadarové 3D tomografie (*Georadar Tomography*, GRT) a dipólového elektromagnetického profilování (*Dipole Electromagnetic Profiling*, DEMP) realizovala společnost INSET.

Objev: pracovní tábor u nohou generalissima

Během terénní fáze výzkumu bylo v první řadě potřeba se vypořádat s atypickou situací celé zkoumané plochy. Zbytky tábora byly totiž nerovnoměrně překryty vrstvou navážek, která v některých místech dosahovala mocnosti až 3 metry. Na základě archivní dokumentace i stavebních výkresů budované vodní nádrže bylo třeba nejprve koordinovat práci těžké techniky, která tyto navážky postupně odstraňovala. Teprve na dílčích odkrytých plochách (označovaných jako sondy a řezy) bylo možno provádět ruční odkrývání a rozebírání archeologických situací, které se v principu ničím neodlišovalo od výzkumů pravěkých nebo středověkých nálezů.

Archeologické situace se odkrývají vrstva po vrstvě tak, jak se postupně ukládaly. Každá z těchto vrstev v sobě nese celou řadu charakteristik, jako je například struktura materiálu (hlína, písek, štěrk nebo destrukce zdiva), barva či stratigrafický vztah k ostatním vrstvám a objektům. Důležitá je výpověď artefaktů, které daná vrstva obsahuje. Předměty a jejich zlomky tuto vrstvu například datují, ukazují, jak

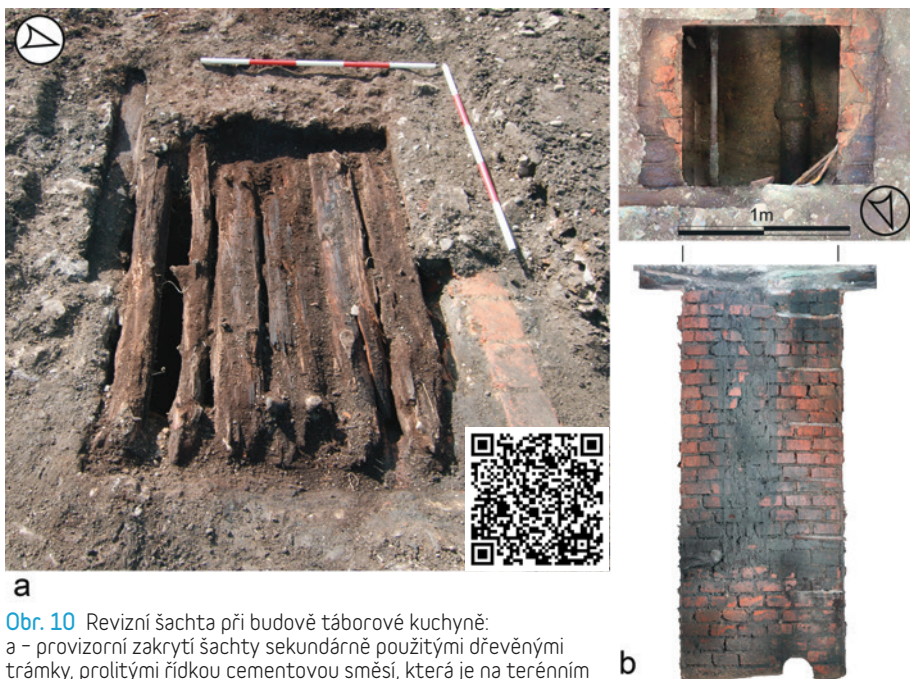
Obr. 8 Pohled na situaci odkrytého sklepa táborové kuchyně: a – navážka překrývající relikty tábora; b – betonová podlaha přízemních prostor budovy kuchyně; c – nadstřešní část cihlového komína budovy snesená spolu se střešní krytinou při demolici budovy; d – shozená střešní asfaltová krytina; e – šachta pro skládání zboží ústící do povrchu dvora mimo nadzemní půdorys stavby; f – zednický nesprávně provedené nároží příčky sklepa; g – otisk dřevěného či železného schodiště ve výmalbě sklepa; h – výmalba sklepa vápenným nátěrem, v níž se dochovalo několik tužkou psaných nápisů, souvisejících snad s evidencí uloženého zboží (vícesnímková fotogrammetrie P. Hasil)

Obr. 9 Pozůstatky inženýrských sítí v prostoru umývárny byly nejvýraznějším archeologickým projevem téměř zcela odstraněných obytných baráků při západním okraji areálu (foto D. Pilař)

vznikala (např. postupným ukládáním či jednorázovým navršením), anebo charakterizují komunitu, která ji utvářela. Každá z nacházených situací si žádá individuální přístup. Některé, jako například horizonty uložené pod dřevěnými podlahami, mohou obsahovat drobné ztracené předměty a proto je třeba je pečlivě prosívat. Jiné zase mohou obsahovat rostlinné makro i mikrozbytky, které pod lupou archeobotaniků nabídnou jedinečnou výpověď o výživě či životním prostředí obyvatel tábora. V některých případech byly nacházeny zbytky tábora *in situ*, jindy byly nalezeny jen negativy po původních strukturách (například jámy po sloupech). Odkryté situace byly vždy geodeticky zaměřovány a dokumentovány pomocí vicesnímkové fotogrammetrie (metodou *Structure from Motion*, SfM). Vznikla tak mračna desítek milionů bodů, z nichž je možno odvodit texturované 3D modely, ortoplány či řezy. Pro budoucnost je tak zachován velmi detailní obraz odkrytých situací, k nimž se bude možno badatelsky vracet i přes jejich fyzický zánik.

Archeologickým odkryvem byly zjištěny zbytky tří obytných budov postavených podle jednotného plánu. Dvě z nich byly zachovány velmi špatně, neboť během demolice tábora byly až po základovou spáru odstraněny těžkou technikou a zbyly z nich jen pásy dehtových hydroizolací stěn, základy komínů a přípojky inženýrských sítí. U těchto staveb se naše poznání omezovalo jen na konstatování velikosti, polohy a konstrukce domů. Více vypovídající byla třetí obytná budova, v době svého zániku překrytá silnou vrstvou navážek, které konzervovaly úroveň základů

Obr. 10 Revizní šachta při budově táborové kuchyně:
a – provizorní zakrytí šachty sekundárně použitými dřevěnými trávky, prolitými řídkou cementovou směsí, která je na terénním snímku již odpreparována, b – půdorys a jižní profil šachty (vicesnímková fotogrammetrie P. Hasil, foto D. Pilař)

Obr. 11 Výkopy pro mohutný fundament Stalinova pomníku, označovaný pro svůj půdorys i v oficiální stavební dokumentaci – v soudobém kontextu studené války velice pitoreskně – jako *pentagon*. V pozadí snímku jsou patrné montované budovy pracovního tábora; 28. březen 1952 (© ČTK / Skalický Stanislav)

a podlah. Výzkumem byly zjištěny obvyklé odchylky stavebního provedení od projektové dokumentace (projektované zděné základy nahradila vrstva dehtové izolace místy vyrovnaná nasucho vyskládanými zlomky cihel, obytné baráky měly odlišnou střešní krytinu atp.), prokázaly se i doklady dodatečných úprav, které měly zlepšit životní podmínky v těchto stavbách (hromada uhlí složená bezprostředně vedle pisoáru svědčí o dodatečném zdroji vytápění v rámci hygienických prostor domu, které podle projektu vytápěny být vůbec neměly).

Díky překrytí nejmnocnější vrstvou navážek zůstala nejlépe zachována budova táborové kuchyně. Celá budova měla robustnější konstrukci než obytné baráky a byla částečně podsklepená. I v tomto případě můžeme sledovat modifikaci stavebního projektu, kterou zde reprezentuje 8 m dlouhá přístavba při jihovýchodní stěně, vybudovaná ze sekundárně použitých dřevěných kuláčů i hráněných trámů, která zřejmě rozšiřovala skladovací kapacity otopu v táboře. I v případě táborové kuchyně pak můžeme konstatovat nízkou kvalitu provedení stavby, nejvýraznějším dokladem je neprovázané nároží cihlové příčky ve sklepním prostoru.

Krom samotných budov, jejichž rámcová dispozice byla známa na základě archivní rešerše, byly na zkoumané ploše dokumentovány zbytky inženýrské infrastruktury tábora, která archivní evidenci zcela uniká. Jmenovat lze v této souvislosti studnu v severozápadním nároží areálu, revizní šachty splaškové kanalizace i prosté povrchové žlaby pro odvod srážkové vody. Zaznamenány byly též rozvody elektřiny i pozůstatky dopravního provozu. Vzhledem k rozložení zkoumaných ploch

Obr. 12 Stavební úsilí vrcholí. Na železobetonové jádro pomníku jsou usazovány kamenosochařské prvky, zároveň již probíhají i parkové úpravy v bezprostředním okolí; 17. červen 1954
(© ČTK / Nebor Leoš, Hampl Alexandr)

i intenzivním demoličním zásahům se na základě výsledků výzkumu nelze vyjádřit k interpretačně podstatné otázce oplocení areálu.

Stavební podoba tábora v prostoru staveniště pomníku J. V. Stalina představuje výmluvné svědectví o době své existence. Můžeme sledovat úhrnem nemalé investice do dočasného sídelního areálu a jeho infrastruktury, které přesto v součtu vytvářely jen velmi nuzné životní podmínky. V obytném baráku o ploše 180 m² mělo být ubytováno téměř 40 lidí, kteří podle původního projektu měli během celoročního užívání tábora k dispozici pouze vytápěné obytné světnice pro osm osob bez vytápěného hygienického zázemí. Životní podmínky dále snižovalo minimalistické a nadto nekvalitní provedení objektů tábora, který měl zůstat skryt zraku veřejnosti ve stínu monstrózního pomníku, náročného inženýrského díla provedeného ve špičkové kvalitě z nejkvalitnějších dostupných materiálů.

Obr. 13 Poslední úpravy. Několik týdnů před slavnostním odhalením pomníku jsou dokončovány poslední parkové úpravy; 1. březen 1955 (© ČTK / Krejčí Bedřich)

Nálezy: nedávné komunity očima archeologie

Předcházející řádky hovořily o obyvatelích pracovního tábora na Letné prozatím jen ve zcela obecné rovině. Z dochované stavební dokumentace se lze domnívat, že tábor byl projektován pro vojenské pracovní jednotky (tzv. technické, resp. pomocné technické prapory), vzhledem k torzovitému dochování archivních pramenů se však prozatím nepodařilo prokázat, že by zde podobná jednotka byla skutečně dislokována. Na základě osobních svědectví však víme, že se na stavbě Stalinova pomníku podílely osoby, které nesměly hledat lepší, resp. odpovídající pracovní uplatnění (propuštěnci z řad PTP, vysokoškolsky kvalifikované osoby, které např. pro pokus o emigraci nemohly vykonávat své povolání). Další komunity, jejichž přechodný pobyt v táboře musíme na základě dobových propagandistických materiálů předpokládat, jsou nejrůznější brigády z podniků i vojenských útvarů, které

Obr. 14 Příklad ztrátových předmětů. Různé druhy knoflíků poukazují na přítomnost různých komunit a patrně též žen v táboře (foto I. Hrušková)

Obr. 15 Ztrátové předměty byly zachyceny převážně ve vrstvách, které se ukládaly pod dřevěnými podlahami obytných baráků (foto I. Hrušková)

měly za povinnost demonstrovat celonárodní úsilí o vybudování pomníku. Podle archivních dokumentů státní komise pro zbudování pomníku zde možná přechodně sídlili i kvalifikovaní kameníci zpracovávající cennou surovinu, než pro ně bylo nalezeno odpovídající ubytování.

Z pohledu archeologie zastupují lidské aktéry *věci* (vytvořené lidskou rukou či přírodními procesy), které spoluvytvářely i spoluodrážely žitou sociální realitu. Tyto předměty se – stejně jako jejich uživatelé – dostaly vytržením ze svých standardních funkčních, a tedy významových vazeb do prostředí pracovního tábora,

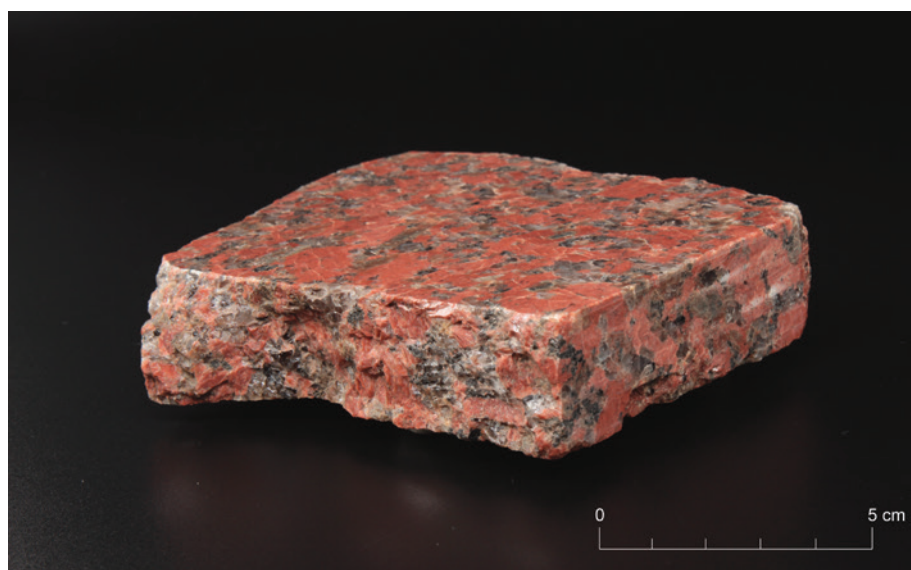
Obr. 16 Nálezy z kuchyňského odpadu ukazují úzké typové spektrum stolního skla a porcelánu, které dokládá kasárenský způsob života komunity: a – pивní sklo značky Josef Inwald vyprodukované ve velkých sériích původně pro všesokolský slet 1948; b – ukázka typů jednoduchých talířů (foto I. Hrušková)

v jehož kontextu **nacházely** nové uplatnění a významy, čímž dokládají, jak své nové uplatnění a význam **hledali** aktéři lidští, kteří s nimi v nové sociální realitě zacházeli. Nálezové spektrum několika tisíc předmětů, které se podařilo vyzvednout, by tak jako soubor jednotlivostí mohlo působit zcela běžným, civilním dojmem (stejně jako by působily životní anamnézy jednotlivých obyvatel tábora). Násilnost,

vytrženost až bizarnost sociální reality letenského pracovního tábora tak vyplývá až z výše popsaného kontextu i vzájemných kombinací věcí a potažmo jejich nositelů. Množství movitých nálezů, které by nebyly součástí stavebního odpadu či možnou kontaminací z navážek nad demolovanými ruinami tábora, je vzhledem k odtěženému objemu terénů relativně nízké, což je nepochybně způsobeno skutečností, že tábor byl před svým zánikem řízeně vyklizen. Přesto se v rámci výzkumu podařilo zachytit několik standardních nálezových situací; jejich kritika a interpretace jsou obvyklým úkolem archeologického bádání.

V nejlépe dochovaném obytném domě se podařilo získat **soubor ztrátových předmětů** náhodně zapadlých pod dřevěnou podlahu obytných světnic. Tvoří vzorek předmětů, které obyvatelé tábora průběžně užívali a které z tohoto užívání neodstranili cíleně, popř. obvyklým způsobem. Konkrétně se jedná o soubor knoflíků (některé z nich lze klást do souvislosti s ženským oděvem), další součásti oděvu (fragmenty textilu, podrážku obuvi), drobné mince a spotřební předměty, které zřejmě neměly vyšší hodnotu (plastová zátka na láhev, obal od zubní pasty). Nalezeny byly i nekonsumovatelné složky stravy jako drůbeží kosti a broskvová pecka. Ztrátové předměty byly nalezeny též v kontextu odvodňovacího žlábků při jihovýchodní stěně táborové kuchyně (mezi nálezy zde dominuje plastový hřeben). Pozoruhodným a impresivním nálezem z prostředí obytných domů pak jsou částečně opracované zlomky žul, které byly na Letnou importovány právě pro účel výstavby Stalinova pomníku; příčina tohoto jevu zůstává prozatím nejasná, terénní situace (mocná navážka nad zbytky tábora vzniklá před odhalením monumentu) však vylučuje možnou souvislost s pozdějším odstřelem sousoší.

Obr. 17 Ve vrstvách souvisejících s užíváním tábora bylo nalezeno i několik kusů kamenicky opracované žuly určené ke stavbě pomníku (foto I. Hrušková)

Obr. 18 Několik desítek kachních lebek dokládá zřejmě jednorázovou dodávku živých ptáků. V kuchyňském odpadu byly nalezeny jen výživové a kulinářský bezcenné části jejich těl jako lebky, zobáky, pařáty, a dokonce i peří (foto I. Hrušková)

Zcela jiné spektrum předmětů prezentují **deponie odpadu**, které ukazují na předměty, jichž se obyvatelé tábora zbavili cíleně. Jednorázové vyloučení nenáhodného vzorku předmětů dokumentovala situace v oválné jámě o rozměrech $1,3 \times 0,85$ m a hloubce cca 0,6 m. Ta se nacházela bezprostředně za západním okrajem tábora a byla naplněna značným množstvím železných předmětů (např. smaltovaných nádob), lékovek, stolního skla a porcelánu a zřejmě též předměty ze dřeva, jiných organických materiálů i plastu. Absentoval zde naopak kuchyňský odpad, součásti staveb či obecně předměty z barevných kovů. Dočervena propálené stěny jámy i zuhelnatělá hmota v jejím vnitřku pak ukazují, že vložené předměty byly polity hořlavou látkou a spáleny. Tato situace tak odráží tzv. archeologickou událost, kdy byly jednorázově vyjmuty z užívání určité kategorie předmětů a následně cíleně zničeny. Interpretačně můžeme uvažovat například o dokladu hygienického opatření, které ilustruje životní poměry v táboře i vysokou míru organizace života tamní komunity.

Způsob **ukládání odpadu z táborové kuchyně** se podařilo dokumentovat v případě skládky, která organicky vznikla bezprostředně pod oknem hlavního kuchyňského objektu. Její dlouhodobé užívání dokladuje jednorázový pokus

o zamaskování tohoto živelného odpadového areálu, který se projevuje vrstvou térového papíru. Celkově je možno tuto nálezoovou situaci pokládat za výmluvný materiální doklad kasárenského způsobu života v táboře.

Pozoruhodnou složkou nálezů z této odpadové deponie je soubor zvířecích kostí, který dokládá, že prostředí pracovního tábora vedlo k účelové instrumentalizaci nejen lidských a věcných aktérů, ale též zvířat. Sporé archeozoologické nálezy reprezentují běžné pozůstatky po stravování (fragmenty obratlů prasat, případně jiných savců). Vedle toho je ale v české archeologii unikátní početná kumulace opakujících se, nefragmentovaných nebo málo fragmentovaných anatomických elementů téhož ptačího druhu – kachny domácí. V rámci předběžného průzkumu bylo vytríděno 89 lebek (bez zobáků), 78 horních zobáků, 366 kostních elementů nebo fragmentů z lebek a spodních zobáků, 142 krčních obratlů, 3 pravé a 5 levých distálních konců kostí holeně (tibiotarsů), 26 pravých a 22 levých kostí běháku (tarsometatarsů), 64 osifikovaných šlach a 150 drobných prstních článků, tj. celkem 945 nálezů kostí kachen. Nezvyklé v archeologickém kontextu je také zachování měkkých tkání, konkrétně zbytků kůže a peří. Nutno zdůraznit, že nalezeny byly pouze bezmasé části těla, které lze považovat za primární (řeznický) odpad. Vzhledem k úplné absenci kostí z masitých částí těla musíme počítat se striktním oddělením tohoto primárního odpadu od (archeologicky nedetekovaných) zbytků z vlastní konzumace. Mozkovny a většina krčních obratlů jsou neporušené, bez záseků a zářezů. Kostí běháku jsou většinou kompletní, zato všechny kosti holeně jsou v koncové části odseknuty. Tato pozorování umožňují stanovit řeznické postupy, tj. místa odseknutí odpadových částí: zadní končetiny byly odseknuty v distální části holeně a hlavy v určité vzdálenosti za lebkou v krční páteři, naopak konce křídel primárně oddělovány nebyly. Počet lebek ukazuje na minimálně 87 kachen, skutečný počet jedinců obsažených v souboru ale může být vyšší. Poměrně velká je také uniformita z hlediska zootechnického. Doložené kachny jsou podobné velikosti a věku, s právě srůstajícími nebo srostlými švy na lebkách. Konkrétně jde o dorostlé, adultní nebo právě adultní jedince, patrně vše zvířata jatečného věku. Uvedená zjištění ukazují, že muselo jít o větší a plánovanou dodávku selektovaných zvířat, nejspíš o jednorázovou dodávku z drůbežního velkochovu. Charakter kosterního materiálu naznačuje jeho krátkodobou kumulaci, možná jde o jednorázově odhozený čerstvý odpad související s nějakou větší kolektivní konzumací.

Poslání: nový pohled na rozporuplná léta

Archeologický odkryv pracovního tábora v centru Prahy, tábora, který se ztratil z historického narativu i historicko-topografického povědomí, přišel v době, kdy v odborném i veřejném diskurzu vrcholil „spor o charakter padesátých let“. Vůči *tradicionalistům*, kteří v posledních třech dekáдах drží linii zdůrazňování stalinových zločinů přiblížením osudů heroických i démonických postav, se vymezil okruh *revizionistů* usilujících o novou tematizaci této rozporuplné doby. I za cenu nesnadno přijatelných sofizmat se přitom snaží poukázat na rozličné, též progresivní aspekty společenské smlouvy mezi většinovou populací a tehdejším režimem. Problémem obou přístupů je značná míra nevyváženosti; vyváženosti nedosahují ani v součtu či komplementaritě. Oběma vůdčím směrům historického bádání uniká zřejmě nejširší část problematiky koexistence jednotlivce a režimu v padesátých letech.

Je jí totiž více nebo méně intenzivní, zato však každodenní vměšování totalitního systému do života jednotlivce (omezení kulturního, ekonomického a intelektuálního charakteru), včetně setrvalé hrozby vytržení z dlouhodobě budovaných sociálních vazeb a společenského zázemí a vynuceného nasazení k výkonu činností, které negovaly ekonomické zájmy, osobní rozvoj či kvalifikační předpoklady jednotlivce, tj. určení k nucené práci.

Příčinou k nasazení na nucenou práci nemusela být vždy pouze politická perzekuce, vnějškově se mohlo jednat o celou řadu jiných, takzvaně čestných či zdánlivě dobrovolných institutů. Přechnodné, z definice ale nucené pracovní nasazení bývalo ostatně v některých případech předpokladem sociální rehabilitace a podmínkou například pro připuštění k dalšímu studiu. Možná ještě podstatnějším aspektem nucené práce byl vedle revolučního sociálního inženýrství (preventivní internace nespolehlivých občanů v systému TNP či PTP, přesuny úředníků do výroby atp.) i její ekonomický výnos. V součtu je proto všeobecná hrozba sociální degradace a pracovního zneužívání opomíjeným, jakkoliv zločinným aspektem každodennosti padesátých let. Tradicionalistické bádání však doposud nedospělo k tematizaci těchto každodenních, „drobných“ zločinů (které ale v součtu ovlivnily na mnoho let obrovské množství lidských osudů), pro revizionistický směr se naopak jedná o odvrácenou stranu hluboké společensko-ekonomické transformace, vedoucí mj. k hledání československé cesty k *welfare state*. Pracovní tábor u Stalinova pomníku nelze srovnávat s gulagy, kde by byli likvidováni ideologicky nepohodlní, ale byl prostředkem pracovní (ekonomické) expulzace komunit, které neměly v podmínkách prvé poloviny padesátých let možnost ji odmítnout.

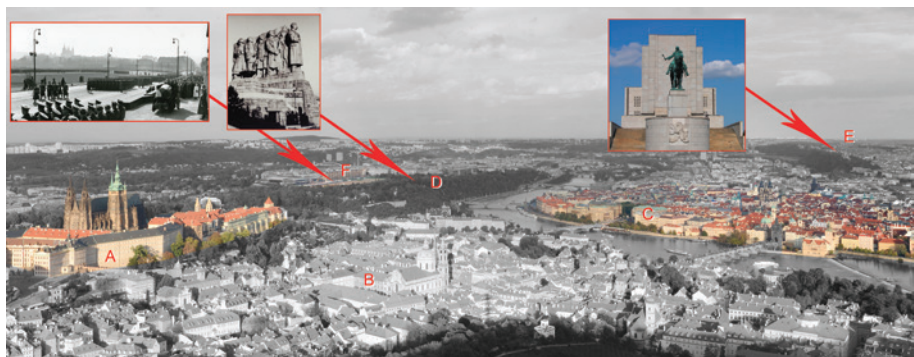
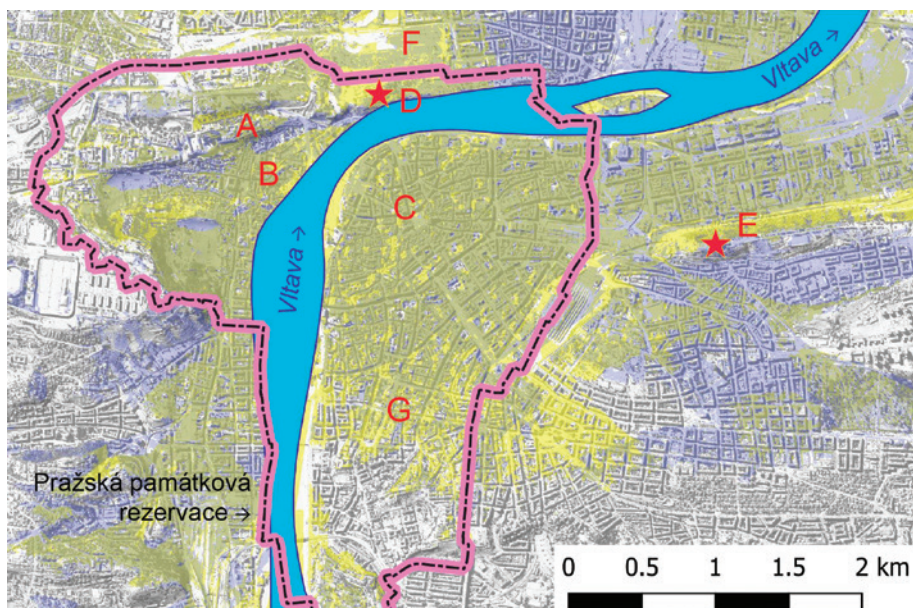
Výzkum pracovního tábora při Stalinově pomníku na Letné ukázal schopnost archeologie přinést alternativní řešení, které má potenciál zaplňovat podobné mezery v historickém bádání. Na základě dosud minimálně využívaných pramenných kategorií (artefakty, jejich struktury a obrazy těchto struktur zachycené na historických kartografických a plánových podkladech) se podařilo jednoznačně identifikovat a popsat místo činu jednoho ze zapomenutých zločinů stalinského režimu v Československu a jednoznačně prokázat instrumentalizaci komunit, které byly jeho obětí. Je nyní úkolem pro interdisciplinární, zejména ovšem historiografické bádání tyto komunity pojmenovat a rozkrýt osudy jednotlivců, jimiž byly tvořeny. Došlo tak k převrácení zažitých postupů, kdy to bývá naopak dějepiscevtví, které určuje agendu archeologického bádání. Odkrytím relikvů pracovního tábora se rovněž podařilo – opět čistě archeologickými přístupy – nově konceptualizovat i samotný pozůstatek Stalinova pomníku. Ten představuje archeologizovaný artefakt *par excellence*. Je vyrazen ze svého původního užívání a účelu, přesto neztratil svůj symbolický význam podtržený těž expresivitou svého umístění v pražské městské krajině. Zároveň tvoří s pracovním táborem komplementární dvojici areálů, jímž lze čistě na základě jejich formálních vlastností přiřazovat příznačné, vesměs opačné charakteristiky: trvalý/dočasný; věčný(?)/pomíjivý; nákladný/ubohý; oslnivý/pochmurný; triumfální/zamlčený; nadlidský/ne-lidský... Právě toto je způsob, jímž může archeologie prostřednictvím svých mlčících a zdánlivě banálních pramenů přispět do „sporu o charakter padesátých let“, demonstrovat svou obecnou platnost i obohatit pražskou archeologii o významnou lokalitu jednoho z temných období moderních dějin.

Obr. 19 Slavnostní odhalení. Primátor hl. m. Prahy Adolf Svoboda při projevu u příležitosti odhalení pomníku J. V. Stalina. Slavnosti jsou přítomni mj. prezident Antonín Zápotocký, předseda vlády Viliam Široký, náměstkové předsedy vlády Alexej Čepička a Václav Kopecký nebo ministr bez portfeje Zdeněk Nejedlý; 1. květen 1955 (© ČTK / Rublič Jiří, Nebor Leoš)

Další četba:

Jan Hasil a kol. *Tři etudy: z archeologie moderní společnosti*. Praha: Academia 2023; Jan Hasil, René Kyselý, Daniel Pilarš. The rediscovery of a labour camp on the construction site of the Stalin Monument in Prague. In: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica* 37, 2022, s. 7–29; Vladimír Kupka a kol. *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri 2001; Jan Šindelář. První máj – kultu čas: z historie pražského Stalinova pomníku na Letné. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 32, č. 5, 2010, s. 14–16; Jan Šindelář. Největší muž naší doby, Porybný i Fronta na maso. Stalinovy pomníky v Československu. *Dějiny a současnost* roč. 41, č. 2, 2019, s. 34–38; Pavel Taibl. Středověké zděné břídlíkové konstrukce na pražském pravobřeží. *Staletá Praha*. Praha: Národní památkový ústav, roč. 34, č. 2, 2018, s. 96–111; František Vacek. Dějiny Letenské strány v Praze. *Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze*. Praha: Společnost přátel starožitností československých, roč. 35, 1927, s. 79–87, 121–135, 161–171; Pavel Vařeka. Archeologie komunismu. Příspěvek k odhalování represivních strategií totalitních režimů. *Dějiny a současnost*, roč. 42, č. 4, 2020, s. 38–42; Pavel Vařeka a kol. *Svědectví archeologie o tzv. cikánském táboře v Letech*. Brno: Muzeum romské kultury 2022.

Obr. 20 Kultovní místa stalinského režimu v pražské městské krajině: A – Pražský hrad; B – Malá Strana; C – Staré Město; D – Stalinův pomník na Letné; E – Památník osvobození (mauzoleum K. Gottwalda a představitelů dělnického hnutí); F – Letenská pláň, dějiště vojenských přehlídek či vojenské části pohřbu K. Gottwalda; G – Nové Město (podle Hasil, Kyselý, Pilař 2022, Fig. 2)

Archeologický informační systém České republiky – AIS ČR

MŠMT ČR, LM2023031, řešitel za ARÚ D. Novák

Velká výzkumná infrastruktura AIS ČR je platforma, která slouží jako brána k informacím o archeologickém dědictví pro různé další uživatelské skupiny. Poskytuje formální rámec pro fungování agendy spojené s terénními výzkumy a zároveň může díky variabilitě svých nástrojů poskytovat služby, datové sady či informace dále strukturovat podle uživatelských specifik.

Skryto pod povrchem. Archeologické terény Pražského hradu, jejich ochrana a prezentace v moderním světě

TA ČR, TL03000603, řešitelka J. Maříková Kubková

V rámci památkové péče o Pražský hrad pečuje ARÚ o mnohé areály s archeologickými památkami. Cílem projektu je zlepšit poznání jejich současného stavu na úrovni degradace materiálu, pohybu vody a mikroklimatu, dále najít vhodné diagnostické metody a navrhnout dlouhodobá řešení, která se odrazí v provádění památkové péče o toto jedinečné kulturní dědictví.

Společenská a technologická změna na Jantarové stezce ve 3. stol. př. Kr. a aDNA analýza laténských pohřebišť na Moravě

GA ČR, GA23-07764S, řešitelka A. Danielisová

Ve 3. stol. př. n. l. nastaly v oblasti středního Podunají změny pohřebních zvyklostí, specializované výroby, lokální skladby stravy, a nakonec i proměna sídelní struktury. Cílem projektu je zjistit původ těchto procesů; zda byly způsobeny zvýšenou migrací, nebo byly výsledkem lokálního vývoje.

Textilie z archeologických kontextů na Pražském hradě – památky po českých panovnících, jejich rodinných příslušnících a církevních hodnotářích

GA ČR, GA19-00166S, řešitelka H. Březinová

Předmětem projektu je studium archeologických středověkých a raně novověkých textilií, které se zachovaly v různých nálezových situacích Pražského hradu a které představují jedinečný soubor luxusních, většinou hedvábných tkanin dokládajících vysokou úroveň dobové textilní produkce.

Výzkum pracovního tábora v rámci staveniště pomníku J. V. Stalina z let 1949 až 1955 dosáhl na jaře r. 2021 mimořádného veřejného zájmu. Zaprvé se bezprostředně dotkl neslavně proslulého místa v rámci (historické) topografie Prahy. Zadruhé vstoupil do otázek a období, které si veřejnost doposud nespojuje s oborem archeologie. V neposlední řadě pak proběhl v době lockdownu společnosti, takže četní zástupci médií, lokálním letenským věstníkem počínaje a *The Guardian* konče, rádi nabídli atraktivní téma, které naprosto nesouviselo s tehdejší tragickou a bezvýchlednou každodenností. Mnoho podstatných otázek jsme v době probíhajícího výzkumu ještě zodpovědět nedokázali. Touto brožurou bychom proto veřejnosti chtěli poskytnout ucelenou zprávu o výsledcích „ostře sledovaného“ archeologického výzkumu v srdci Prahy.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

Jiří Vomlel: **Bayesovské sítě**

Reysa Alenzuela: **Knihovna Orientálního ústavu**

Ondřej Dušek: **Sto let starý beton**

V EDICI DOSUD VYŠLO:

Reysa Alenzuela: **The Oriental Institute Library**

Filip Smolík: **Jak se děti učí mluvit**

Iveta Krejčířová: **Dvojjazyčná lexikografie a SLÚ AV ČR**

Edice Věda kolem nás | Prostory společné paměti

Pod podpatkem generalissima | Jan Hasil, Iva Hrušková, Daniel Pilař, Petr Hasil, René Kyselý

Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Nakladatelství Academia. Grafická úprava dle osnova Jakuba Krče a sazba Serifa. Odpovědná redaktorka Petra Královcová. Vydání 1., 2023. Ediční číslo 13049. Tisk **SERIFA**®, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5.

ISSN 2464-6245

Evidováno MK ČR pod e. č. E 22344

Další svazky získáte na:

www.vedakolemnas.cz | www.academia.cz